

UNIONISMI NATIONALISMIN KORKEIMPANA ASTEENA

Tavallisimpia tapoja argumentoida Euroopan unionin puolesta on huijota nationalismin haamalla. ”Katsokaa nyt vaikka entistä Jugoslaviaa”, sanotaan, karneata tulevaisuuden skenaariota maalailen, ”joka sanoo ei EU:lle, sanoo ei myös kansainvälisyydelle, rauhalle ja vapaamielisyydelle – samalla lietsoen sitä ummehnutunutta uusnationalismia, joka kalmanhajuineen on leviämässä keskuuteemme.”

EU vastaan nationalismi, toisin sanoen. EU rauhan ainoana takeena tämän päivän Euroopassa.

Tämäntyyppinen analyysi vie mielestäni, niin tavallinen kuin se onkin itseään edistyksellisinä ja valveutuneina pitävien keskuudessa, aivan päin honkia. Yrittän seuraavassa kaikessa lyhykäisyydessä argumentoida täysin vastakkaisen näkemyksen puolesta: tämän päivän kansallisvaltiota edustaa nimenomaan syntyneessä oleva Eurooppa; uutta nationalismia on nimenomaan unionismin aate. Tai,

Julkaistu Folketidningen Ny Tidissä 21.5.1993.

Leniniä mukailen, unionismi on nationalismin korkein aste.

Tässä yhteydessä ei ole tilaa – eikä minulla pätevyyttä – kuvata nationalismin historiaa tai luonnetta. Riittääköön ylimalkainen ja yleistävä toteamus siitä, että kansallisuusaatteen ja kansallisvaltion historia on erottamaton osa kapitalismin kehitystä. Väite on tietysti karkea ja yksinkertaistettu. Kansallisvaltio syntyi, kun sellainen tarvittiin. Kapitalistit eivät sinänsä keksineet nationalismia (sen tekivät pikemminkin romanttiset haaveilijat intellektuellien keskuudessa), mutta olivat kylläkin varsin nopeita sen omaksumaan, kun se vastasi heidän omia intressejään.

Kansallisvaltiosta tuli sitten se organisaatiomuoto, joka parhaiten vastasi sen ajan tekniikkaa ja taloutta. Kansakunnasta tuli se territorio, joka vastasi sen ajan markkinoita. Toinen asia sitten on, että tälle aatteelle saatiin kaikki mahdollinen tuki sekä tutkijoilta että taiteilijoilta; onhan meillä kaikilla pohjaton tarve kuulua johonkin ja rajaton tarve ve-

tää ympärillemme rajoja. Ja kaikkea tätä sitä enemmän, mitä pirstoutuneemmaksi todellisuutemme muodostuu. 1800-luvun nationalismi oli vastaurbanisoituneen ihmisen uutta kotiseututunnetta. Tämän päivän nationalismi puolestaan on pitkälti juurettoman nykyihmisen epätoivoista kaipuuta kotiin, jota koskaan ei ole ollutkaan.

Ei ole tarvinnut lukea sanaakaan Marxia tai Leniniä ymmärtääkseen, että markkinat ovat luonnostaan laajeneva ilmiö. Kaiken retorisen rihkaman ja ideologisen silmänlumeen alta itse liikkeelle panevaa voimaa Euroopan yhdentymiskehityksessä ei ole vaikea nähdä tai ymmärtää: että näin on tapahtuva, kuuluu kapitalismin dynamiikkaan. (Kysymys on pikemmin siitä, kuuluuko se myös sivilisaation dynamiikkaan.)

Kansallisvaltiosta, joka aikaisemmin turvasi markkinavoimien liikkumavapauden, on nyt tullut este. Nationalismista, tästä entisestä elinkeinoelämän tukisukasta, on tullut pikemmin pakkopaita. Mikäli kansallisvaltiot tänä päivänä mu-

renevat, se johtuu siitä, ettei niitä enää tarvita. Mauri on tehnyt tehtävänsä, mauri voi mennä.

Tietysti on olemassa myös aitoa ja solidaarista kansainvälisyyttä. Meidän ei silti pitäisi olla niin naiiveja, ettemme huomaa, että valtaosa nyt markkinoitavasta kansainvälisyydestä pohjautuu pyrkimykseen ideologisesti perustella sitä ylikansallisuutta, johon markkinat meidät pakottavat. Vielä emme kuitenkaan ole tulleet siihen pisteeseen, että koko maailman talous voitaisiin integroida (olkoonkin että sekään päivä tuskin on kaukana). Siksi nyt pelkästään Euroopan yhdysvallat. (Maailman yhdysvallat voi syntyä vasta sitten, kun markkinatalous lopullisesti on nujertanut kaikki muut talouden muodot.)

Tästä johtuvat kaikki puheet eurooppalaisesta identiteetistä ja kaikki muu eurohapatus. Yhtäläisyydet 1800-luvun kansallisvaltioaatteen syntyprosessiin ja kansalliseen heräämiseen ovat enemmän kuin satunnaisia: ne heijastavat itse kapitalismin luonnetta. Mitä muuta EU-tähdet ovat kuin yritystä luoda uusi, kansallinen symboli? Mitä muuta kaikki nämä eurosuuntautuneet sisäoppilaitokset ovat kuin yritystä luoda uutta, eurokansallista eliittiä? Mitä muuta Matti Klingen ”Romanus Sum”

on kuin tarvetta legitimoida Eurooppa-ajatusta taaksepäin? Mitä muuta kaikki tämä Euroopasta puhuminen on kuin yritystä mentaalisesti varustautua johonkin – mutta mihin?

Tiedän vallan hyvin, että ”kansallisvaltio on ollut kirouksena kaikille vähemmistöille” (kuten äskettäin todettiin seminaarissa, joka käsitteli suomenruotsalaisten tulevaisuutta). Nationalismin ideana on nimenomaan ollut luoda kansallisvaltion rajoissa yhtenäisyyttä, jota ei ole aikaisemmin ollut. En kuitenkaan näe, että ajatus yhtenäisestä Euroopasta eroaisi olennaisesti tästä kaavasta. Se, mitä me täten tulemme näkemään, on uudenlaista nationalismia – vaikkakin astetta korkeammalla tasolla.

En voi myöskään millään ymmärtää, miten kukaan voi kuvitella, että unionismissa olisi ainoa takeemme aggressiivista nationalismia ja ”tribalismia” vastaan, esim. sitä ”keskiaikaista” heimolaisuutta vastaan, joka nyt leimahtaa eri puolilla hajoavaa Itä-Eurooppaa. Tilanne on pikemminkin päinvastainen: entisen Neuvostoliiton (sen vasallivaltiot mukaan lukien) jäänteistä pulppuava soviniismi on enemmänkin tulosta siitä, että kulttuurisia identiteettejä on vuosikymmenten ajan tukahdutettu ulkoapäin pakotetun integraation avulla.

Usein – osin syystä – väitetään, että EU olisi siunauksellinen kaikille vähemmistöille. Yhdentyminen tulee kuitenkin nostamaan esille myös aivan uudenlaisia konflikteja, jotka ovat luonteeltaan etnisiä. Monet tähän asti sorretut ryhmät nousevat ajamaan omia etujaan. Mutta eivät ainoastaan ne, vaan myös monet aikaisemmin etuoikeutetut ryhmät, jotka nyt kokevat suhteellisesti menettävänsä uusien olosuhteiden takia.

Edellä mainittuihin kuuluvat sellaiset klassiset vähemmistöt kuten baskit, saamelaiset ja – huomattavan varauksellisesti – suomenruotsalaiset. Eli ryhmät, joiden nationalismia meidän spontaanisti on melko helppo suvaita, jopa kannustaa. Jälkimmäisiin kuuluvat esim. suomalaiset (muiden Suomessa elävien ryhmien näkökulmasta), jotka avoimessa Euroopassa todennäköisesti tulevat kokemaan asemansa marginalisoiduksi ja suorastaan uhatuksi. Eli ne ryhmät, joiden nationalistisiin taisteluhuutoihin meidän ehkä on vaikeampi yhtyä.

Yhteenvetona voisimme siis todeta, että puhe siitä, että meidän olisi liityttävä Euroopan unioniin tai liittoon, jotta voisimme välttyä nationalismin haamulta, on monin tavoin virheellinen. Integraatio on päinvastoin, paradoksaalista kyllä, omiaan vahvistamaan erilaisia

nationalistisia tendenssejä. Tämä tapahtuu kolmella tasolla: ensiksi uudenlaisen eurooppalaisen nationalismin muodossa (jossa Eurooppa, kuten sanottu, edustaa uutta kansallisvaltiota), toiseksi vanhantyyppisen nationalismin uudelleen lämmitetyssä muodossa (esim. Suomalaisuuden liitto) ja kolmanneksi pyrkimyksenä muodostaa uusia paikalliskulttuurien enklaaveja (esim. siirtolaisyhteisöt).

Ensiksi mainittu nationalismin muoto heijastaa kapitalismin tämänhetkistä vaihetta ja on siten ehdollinen. Viimeksi mainittu taas edustaa sitä kuuluvuuden tunnetta, joka on ihmiselle niin sanoakseni antropologisesti välttämätön (olkoon-

kin, että se voi saada erilaisia muotoja). Toiseksi mainittu nationalismin muoto on ehkä se, joka selvimmin on ”epätahdissa” kehityksen kanssa.

Voisimme täten tiivistää nationalismin ongelmaa seuraavanlaiseen paradoksiin: paras tapa lietsoa sitä on sen kieltäminen.

On tietysti mahdollista, että kehitys vääjäämättömästi kulkee kohti lisääntyvää integraatiota ja globalisoitumista. On niitä, jotka uskovat tällä olevan myös sivistäviä seurauksia (niiden joukossa tunnetusti myös Marx). En sitä kuitenkaan henkilökohtaisesti usko enkä näe sitä edes suotavana. (Miksi näin, on asia, jonka perusteleminen jääköön toiseen kertaan.)

Paluuta toisenlaiseen, paikallisten kulttuurien eritahtisuuden huomioon otta-vaan kehitykseen tuskin kuitenkaan on: pelkästään ympäristöongelmat tulevat pakottamaan kehityksen globaalisempaan suuntaan, halusimmepa sitä tai ei. Alati lisääntyvät, koko maailmaa käsittävät ongelmat vaativat enenevässä määrin myös koko maailman kattavia ohjausmekanismeja.

Arvioikaamme kuitenkin eurooppalaista yhdentymiskehitystä sellaisena kuin se on: EU (tai EL) on nationalismia eikä mitään muuta. Vaikka sitä meille tarjotaan viettelevässä anti-nationalistisessa kääreessä.

THOMAS ROSENBERG